

Душан Зуровац

Ход њо мукама Гара Богдановића***

Не знам да ли 29. или 30. маја 1992. године сједио сам у кафани „Јагње“ у центру града са Милованом Зубцем. Из сусједног кафића „Тројка“ јави се Хасан Билаловић:

– Шта ћете ви ћетници ту, шта тражите у усташкој држави?

Нисмо одговарали на провокације сулудог Билаловића. У међувремену стиже наш колега Марко Самарџић.

Истог часа прилазе нашем столу три униформисана младића са ознакама ХВО и траже исправе. Пошто су погледали исправе, један од њих вели: „Нису то они које тражимо.“ У међувремену прикључује се њима снажан браќалија са љиљанима на униформи и каже:

– Што остависте ону тројицу? – пита.

– Нису то они које тражимо – одговара један од оних који су нас легитимисали.

– Па, Срби су, јеблби вам они матер! – дере се брко. Његова леђа чувају тројица црнокошуљаша.

Црнокошуљаши опкољавају наш сто, а брко се дере:

– Устајте, ако сте Срби!

Устајемо. Иза сусједног стола дигоше и човјека у радном одијелу. Касније сам га упознао, зове се Ђуро Шкоро, ради у ХИТ-у и дошао човјек на паузи да попије кафу.

– Руке у вис! – дере се брко.

Почеше ту, на улици, да нас кундаче, немилосрдно. Угоне нас у ходник Југобанке и настаје права маклажа. Брко нам узима личне карте и кад је видио да сам ја рођен у Невесињу, каже:

– Зини, матер ти четничку јебем!

Зинуо сам. Ставља ми цијев од пиштоља у уста. Пиштољ шкљоц ну на празно. Ужасан осјећај. Као да ми грло просјеца врео вјетар. Туку нас без милости. На смрт. У том тренутку наилази Кемо Дењо и каже:

– Пустите их, то су поштени људи, радимо заједно. – Брко му одговара:

– Кемо, мене не занима какви су људи, важно је да су Срби. И ако ћеш

*** Изјава Славка Гара Богдановића, забиљежена у Државном документационом центру за истраживање ратних злочина. Из књиге Душана Зуровца „Записи из мостарске тамнице“, Београд, „Свет књиге“ 1996.

да их браниш, помијешај се и ти с њима.

Покушава да нас спасе и Ивица Кр-талић:

– Исуса ви, шта радите с тим људима?!

Црнокошуљаши га дочекаше с ноге на ногу. Истјераше нас из ходника и потјераше према старој станици, с рукама изнад главе. Свјетина се искупља околу. Црнокошуљаши вичу:

– Мостарци, ево невесињских четника! Снајперисти!

Таксисти преко пута „Јагњета“ траже наше главе.

– Дајте их нама, да им ми судимо!

Утјераше нас у Крагујевачки ресторан, уствари подрум, гдје су се заувекли црнокошуљаши, и излежавају се по душецима.

– Четници? – питају.

– Снајперисти.

Руља навали на нас. Туку нас чим стигну. Окружили су нас. Ударају ли ударају. Падамо. Дижу нас и поново туку. Та макљажа траје више од пола сата. Измрцварене и изубијане гоне нас према Пошти. Из Поште излијећу црнокошуљаши и ударају нас немилице. Неко наређује:

– Возите их у Цим или Илиће.

Брко додаје: – Возићемо ми њих тамо одакле се нико није врнуо.

Потрпаше нас у црвени комби. Брко нам рече: – Јаме сте лијепо очистили и средили, сад је дошло вријеме да их поново напуните...

И у комбију нас туку. Возе нас према Лиштици, према злогласном Широком Бријегу, леглу најжешћих усташа на свијету.

– Видите – каже Брко – ја сам муслиман, али сам највећи усташа на свијету и шире. Нема правог усташе без муслимана! Некаквим ножићем, који је био назубљен као пила, расјеца ми десну руку у дну шаке, тражи вену. Крв шикну у млазу. Брко пије моју крв.

– Ух, што је слатка четничка крв! – церека се.

Дуго су нас возили. Свраћају у неке кафане, да нас покажу. Хвале се како су нас заробили на фронту. Жене и дјеца се искупљају, ударају нас и пљују, а о псовкама да и не говорим. Затим нас возе некаквим уским, асвалтним путевима. Стигли смо у село Липно, код Љубушког. Искупи се око нас око 50 црнокошуљаша. Кратко су ошишани, црни шешири и црне наочаре, крстови, шаховнице, офарбани су по лицу некаквим црним фарбама. Навалише на нас као лешинари. Зидови бивше школе и продавнице су и с вањске стране крвави, очито је да су ту стријељани људи. Уведоше нас унутра. Крвави зидови и задах крви и смрти. Брко ме удара жељезном шпиком. Крв шикља на све стране. Глава ми расјечена, крв се слијева низ лице, затвара очи и шикља по крвавим зидовима. Пуцају у ноге Зубац Миловану.

– Заклаћемо га, да се не пати – вели један.

Извели су га. Више га никада нисам видио. Убијен је. Заклан, вјероватно. Марко, Ђуро и ја остали смо у том паклу десетак дана. Туку нас редовно. Ја сам стално био свезан, све док нису видјели да сам беспомоћан, претучен. Без хране, без воде. Мучење жећу је много теже. Сломљен организам тражи воду више него јело. Гори, као да је

тијело на огњишту. Морао сам да у тврдом херцеговачком кршу ископам јаму, која је била намијењена нашим лешевима. „Свирају“ специјалним лимарским чекићем, ударајући ме по прстима од ногу. Нокти су ми црни. Загнојили се. Отпадају. Каблом, промјера 25 милиметара, ударају ме по глежњевима, који су поцрнили као да су изгорјели. Сломиле су ми лијеву подлактицу, а шаку дословно смрвили чекићем. Један ми забада Павелићев нож у надлактицу лијеве руке. Пробадају ме по слабинама, са лијеве стране.

– Само ћу ја мало, чето, да ти пусти погану крв.

Изведу ме напоље, прислоне уза зид и гађају ножевима. Кладе се у 1 000 њемачких марака да ће ме погодити право у срце. У том моменту наилази возило Унпрофора.

– Јеси ли видио оно У на Унпрофору, то је наше У, они су наши, јебаћемо им матер четничку.

Забављају се на тај начин што нам по тијелу урезају слово У. Мени су то погано слово урезали на потиљку. Зарасли смо. Обукли су нам војничке униформе. Батинама су ме натјерали да узем пушку у руке. Долазе некакви новинари, странци и њихови. Та моја слика је изашла у „Глобусу“. Чујем како кажу да сам снајпериста, да сам силовао, клао, убијао. Пребацују нас у Дретел.

Сви они који су видјели моју фотографију са снајпером у рукама долазе да ме туку, нарочито су крволочни бојовници Дубровачке и Ријечке бојне. Натјерали су ме да попијем флашу дрнча за чишћење наоружања, киселина. Пио сам и неку киселину за чишћење клозетске шоље. Све ми је у

стомаку горјело. Повраћам. Колико сам само пута морао пити мокраћу из канте у коју смо сви мокрили. М. Драгу су натјерали да једе људски измет. Гасе нам на језику цигарете, а онда све то морамо да прогутамо. Прогутао сам неколико стотина таквих цигарета. Најтеже је било прогутати филтер. Када сам чистио чизме усташама, нагонили су ме да једем пасту за обућу. Након мјесец дана, када су довели Сашу Солића и прогласили га тенкистом са Вуковара, као да су мене мало попустили, а њега узели у поступак. Тотално су га излудили. Гласно је говорио да је тенкиста и да је ратовао у Вуковару, што је, наравно, био повод свакој шуши да га туче до миле воље. Мени су дали чин капетана и прогласили да сам имао 40 снајпериста. Туку и дању и ноћу, све дотле док сви не попадамо у несвијест. Мене и Столића су скинули голе и натјерали нас да један другом пушимо пенис и међусобно се силујемо. Туку нас жељезним шипкама, летвама, пендрецима, а када се занесвјестимо, играју коло по нашим тијелима. По тијелу се појављују некакве израслине, дивље, тврдо месо. Кад нас натјерају на перверзије, онда тај чин снимају камерама. Говоре:

– Четници воде љубав, они не могу без тога, па зашто им не омогућити...

Убрзо почињу масовна хапшења Срба. Тада нас пребацују у велики, бетонски хангар. Спавамо голи на бетону. Изводе нас и даве у некаквој фонгани. Гурају ми главу у воду и броје. Усташа Поскок, са још двојцом младића који кажу да су били српски затвореници на Мањачи, ломи нам прсте. Ставимо руке на сто, а онда они ударају пендрецима и каблом по пр-

стима. Руке су ми ужасно натекле. Песнице као лопте. Усташа Шешељ ми забада нож под нокте да ми пусти крв. Послије су ми отпали и нокти с руку. Забадање игли под нокте изазива најстрашније болове. Вриштим. Изводе ме на стријељање.

– Посљедња жеља? – питају. Немам посљедње жеље.

Пуцају у ме. Погодили су ми официрску капу на глави, спаде и откотрља се. Након двије ноћи поново ме изводе на стријељање. Радујем се као мало дијете. Осјећају то зликовци и враћају ме унутра.

– Стријељаћемо те док ископаш себи гроб – кажу.

Ујутру нас изводе да копамо себи некакву раку.

– Себи копате и немојте да вам буде тијесно – пријете.

Стално морамо пјевати усташке пјесме. Павелићеве и Хитлерове фотографије и кукасти крстови налијепљени су или исцртани по зидовима. Ноћу се често чује вриска и запомагање наших жена, које су затворене у згради двадесетак метара удаљеној од нашег хангара. Водили су ме да препознајем четникуше. Познао сам једну малу Кову, мислим да се презива Марић. Хоћу ли је силовати, питају ме. Стојим као укопан, одузет. Одуштају од своје гнусне намјере. У логор често долазе и жене ХОС-овци. Нека Марина и нека Зерина и нека балава Загрепчанка. Та је тражила од мене да је потуцам.

– Не могу, кажем, госпођице, зар не видите да ми је тијело мртво?

– Не свиђам ти се – каже.

– Ма какви, госпођице, ви сте лијепа, млада жена, а моје тијело дрхти.

– Нећеш ти, да ми не би направио четника.

Шутим... Онда долази још једна жена, натјераше ме да им показујем пенис, а онда морам да лајем, ревам, ржем, кукуруичем, ричем и завијам. Вуку ме за пенис и падох у несвијест. У полицији ХВО-а било је и Срба, наводно из мијешаних бракова. Туку нас ужасно.

– Хајте, Мостарци, да видите шта знају мостарски Срби!

– Видите како бију мостарски Срби, матер вам четничку јебем!

Посебно је крволочан Поскок Иван. Извлачи нам језике и пресијеца ножем. Пуна уста крви. Гутамо своју крв. Код Жуже се језик последије загнотио, да га удави. Не може да говори. Данима сам био у коми, а кад се пробудим, око мене све крваво. Долазе усташе.

– Ево га, жив, мајку му четничку јебем, морамо га заклати, другачије га никако не можемо убити.

Онда ме воде у некакву просторију гдје има на стотине ножева, разних. Ја се богу молим да узму само оштар нож, да ме не мрцваре.

– Изабери који ти одговара – каже Поскок.

– Господине усташо, узми онај који теби одговара, мени је свеједно – кажем.

Устаје, подноси ми нож под грло. Ја сам отупио. Не бојим се.

Улази други и каже: – Немој више клати, за данас је доста. Одуштају. Ус-

таша Дида говори мени и Шкори како би било паметно да ми обучемо њихову униформу. Ја кажем да нећу.

– Шта, нећеш, мајку ти курву јебем! Нећеш? – Па, онда удри.

Туку нас цијелу ноћ. У ХВО је отишао неки Комљеновић, а међу првима се обукао Дамир Глоговац, полусрбин. Овог Глоговаца је и отац био затваран, али је убрзо пуштен. Њега је јавно, пред свима нама похвалио Блаж Краљевић, показујући га као примјер, и претећи нама осталим ако се не обучемо у њихове униформе да ниједан одавде неће изаћи жив. послјије нас је Глоговац тукао немилнице. Неки Владо из Љубушког, плав, висок, дуге косе, каже да у Љубушком има свој кафић, покушава да ме наговори да се нас двојица обучемо у униформе ЈНА и да се убацимо у наше јединице у Конаку, да отрујемо војску. Све је он припремио и разрадио план акције. Блаж Краљевић ме лично наговарао

на овај издајнички акт. Нисам пристао, али сам једва преживио батине које су потом услиједиле. Било је у Дретељу таквих понижења које паметан човјек не може ни да прича. Нагоне нас да се љубимо, уста на уста, да један другоме гурамо језик у уста. Стављају нам пенис у уста. Цикота мени и Ђури свршава у уста и тјера нас да сперму прогутамо. Ставили су ме на вагу. Кад су ме затворили имао сам 88 килограма, а сада 51 килограм. Изгубио сам 37 килограма.

Из Грабовине су нас пребацили у Љубушки. Сви смо живи мртваци. Не туку нас. Послагали су нас у тијесне ћелије, као сардине. Одатле су нас пребацили у војни затвор у Родоч, код Мостара. Тридесетог октобра сам размијењен за њихове кољаче. Када сам, дан касније, стигао у Зеленику био сам сретан што ће се знати за мој гроб, јер сам вјеровао да нећу живјети дуже од десет дана. Па, ипак сам жив.

Девојка шета кроз смог у Пекингу, где је загађеност 40 одсто изнад међународних стандарда